

EL – HAYY ve EL – KAYYUM

El-Hayy ve El-Kayyum; Allah'ü Teâlâ'nın esma-i ilâhîsinden iki ism-i şerifleridir.

Hayy: Diri, hayat sahibi, dilediği varlıklara hayat bahşeden.

Kayyum: Başlangıç, nihayet ve yeniden oluş gibi hallerden münezze, ezelden ebede kaim ve daim diri ve var olan kendi varlığı ile kaim (kıyam bi nefsihi) Cenab-ı Hakk.

Kayyumiyet: Cenab-ı Hakk'ın ezeli ve ebedî olması, daimî mevcudiyeti. Bâkîliği.

Hayatiyet bahşedilen cümle varlık Kayyum ism-i şerifinin tecellisi ile; her varlık kendi cinsinin yaratılışı icabı ayakta, kıyamda durur. Kâinattan bir dakikacık kayyumiyet kesilse kâinat mahvolur. Allah'ü Teâlâ her yarattığı ve hayat bahşettiği varlığa, mukadder olan zamana kadar durması için sebeplerini ihsan etmiştir. Onun için her şey Hakk ile kaimdir. Allah'ü Teâlâ hayat sahiplerine yaratılışlarındaki hikmete göre bir hayat vermiştir. Meselâ, otlar, ağaçlar, cümle nebatat hayat sahibidir. Onlar, hayatları Hayy ism-i şerifinin tecellisi ile devam ederken, Kayyum ism-i şerifinin tecellisi ile kıyamdadırlar. Çünkü onlar da doğar, yer, içer, büyür, ürer ve nihayet ölürler. Hayatlarını idame ettirecek bilgileri de vardır. Bir aleme, bir vasıtaya muhtaç olmadan kendilerine yarayanı yaramayandan ayırt edebilirler. Faaliyetleri vardır, havada, suda, toprağın derinliklerinde, büyümesine, üremesine yarayan maddeleri arar, bulur, kendilerine çeker ve hazmederler. Ve, insanlar ve hayvanlar için faydalı pek çok çeşit gıda, deva, bilinen ve bilinmeyen daha binlerce çeşit faydeli nimetler olarak kâinatta yerlerini alıp kendilerine verilmiş rollerini sergilemiş olurlar. Cümle nebatatı Hâlık ism-i şerifi ile yaratan, Hayy ism-i şerifi ile onlara hayat bahşeden, Kayyum ism-i şerifi ile takdir edilen zaman kadar onların kıyımlarını lutfeden Mevlâ, görüyoruz ki Rezzak ism-i şerifinin muktezası gıdalarla besliyor ve bu besin maddelerini alabilecek anlayış, sezgi veriyor ki, nebatat o şuurla kendine lazım olan besini, toprağın içindeki mineralleri ve ihtiyacı olan su vs.yi buluyor ve bunları kendine has bir keyfiyetle hazmediyor. Allah'ın izni ve dilemesi ile o şuur sahibi olmayan nebatat, sanki şuurlu bir varlık gibi sebepler dairesinde hayatını devam ettirebiliyor. Böylece her biri çeşit çeşit nimet-i ilâhî olarak insanlara kendini takdim ediyor ve adeta "Ben senin için varım, benden istediğin gibi yararlan, benim vazifem burada bitti, bundan sonrasını sen düşün. Bugün ben senin için bir nimetim fakat unutma ki, nimetin hakkına riayet etmezsen ileride senin için bir mihnet olur, azaba, cezaya sürüklenmene sebep olurum, Rabbimin "Eğer şükrederseniz, elbette siz (nimetimi) artıracam ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir."¹ fermanını unutma!" der.

Bir nebat ki, insana gıda olur, aynı nebat sırası gelir evine dolap, kapı vs. olur, aynı nebat ateş olur seni ısıtır veya yemeğini pişirir veya ışık olur, karanlıklarda ömrünü aydınlatır velhasıl bir ağaç ki, nimet içinde nimet olur. Yüce Yaratıcı, hikmetle sanatının eseri olan nebatata ihtiyacı kadar, vazifesini yapmasına yetecek kadar şuur vermiş, o da üzerine düşen vazifeyi bihakkın ifa etmiş, rolünü oynamış hâl diliyle, adeta "bundan sonrasını sen düşün" mesajını vermektedir.

Hayvanata bakıldığı zaman, onlardaki hayat ve hayattaki rollerinin, anlayış ve sezgişlerinin nebatata kıyasla daha farklı ve üstün olduğu görülür. Çünkü hayvanlarda fazladan duygu da vardır. Görür, işitir, hareket ederler. Nebatatta bu duygular yoktur. Bunun için hayvanat nebatatta hâkimdir.

Hayvanatta görülüyor ki, Allah'ü Zülcelâl'in, Hâlık-Hayy-Kayyum-Rezzak-Rab-Basîr-Semî'-çok cüz'î olarak da Alîm ism-i şerifleri tecelli etmiştir. Yaratılışları icabı her mahlûkun kendine has bir hayat tarzı vardır. Kimi karada, kimi denizde, kimi havada yaşamlarını sürdürürlerken kendi ihtiyaçlarına uygun gıdalarla Yüce Rezzak tarafından beslenirler. Onlar da doğar, büyür, ürer ve nihayet ölürler. Her şeyde olduğu gibi bunlar da takdir edilen zamana kadar yaşar, yine Allah'ın takdiri ile Mümit ism-i şerifinin tecellisiyle ölürler.

Kâinatta makro âlem de denilen, dünya, güneş, ay, yıldızlar, bütün galaksiler de Hayy ve Kayyum olan Mevlâ'nın tecellisi ile bir ahenk, düzen, intizam içerisinde kaimdirler.

¹ İbrahim:7

Her varlık Allah'ın Hayy ve Kayyum esmasının tecellileriyle hayatta kalabilir ve kıyamda durabilir. Şöyle ki;

Allah (c.c), Hâlık ism-i şerifi ile halk ettiği mahlûkatına Hayy ism-i şerifi ile hayat bahşetmiş yani onları diri kılmış ve Kayyum ism-i şerifi ile de kıyam yani ayakta durabilme diyebileceğimiz bir zindelik, Kayyumiyet bahşetmiştir onlara. Bu, en küçükten en büyüğe cümle varlıkta tecelli eden bir hâldir ki, Hayy ismi ile diri olan varlıktan Kayyum ism-i şerifi bir an çekilse o canlı yaşar fakat canlı cenaze gibi olur. Ölmemiştir fakat adeta stop etmiş araba gibidir. Olduğu yere yığılı kalır, buna insanlara felç denir. Daha ileri derecede olursa, şuurunu da yitirip kırırdamaz hale gelirse bitkisel hayat denir. İster hayvanlarda, ister bitkilerde olsun, durum bunun benzeridir. Mevlâ'nın Kayyumiyetini çektiği varlık dünya, güneş, ay, yıldızlar vs. olsa, durum çok feci olup her şey yerle yeksan olur. Hiçbir şey yerinde kalmaz, hayat felç olur. Maazallah!

Demek ki dünyamız ve diğer gezegenler ahenk içerisinde, yerli yerince seyrine devam ediyorsa, bu, Hayy ve Kayyum olan Yüce Mevlâ'nın bu isimlerinin tecellisi ile oluyor, çok düşünmek lazım. İnsana gelince; Kur'an-ı Kerîm'de:

"O, göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi katından size boyun eğdirmiştir." ²

"O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi." ³

"...İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik." ⁴

"Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler. Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?" ⁵

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." ⁶ diyen Allah, insana ne derece bir değer verdiğini ilan ediyor.

Evet, her şeyi insan için yarattım demek ne demek?

İnsan bu mesajlara kulak verip birazcık düşünse mes'uliyetinin ne denli olduğunu -kısmen de olsa- idrak eder. Evet, ciddiyetle düşünmek gerekir ki, yer, gök, içindeki cümle yaratıklar insan için yaratılıp hayat bahşedilmiş ve Yüce Mevlâ, Kayyumiyeti ile onların hayatlarının devamını sağlayıp hepsini insanların emrine musahhar kılmış. Mevlâ'nın bildirdiği bu gerçeği, bizzat yaşıyoruz ve şahit oluyoruz. Kâinatın hizmet ettiği, emrine amade olduğu varlık olan insanoğlunun Allah'ü Zülcelâl'in sıfatları ve esma-i ilâhisi ile olan durumu daha farklı. Öyle ki, Allah (c.c), insanı bütün esmasına makes eylemiş veya makes olabilecek fitratta yaratmış diyebiliriz. Allah (c.c), kulunda esmasını görmeyi murad etmiş. Kul, cüz'î iradesini yerinde kullanır da Rabbinin sıfatlarını ve esmasını tanıyıp üzerine çekmeye gayret ederse, gayreti nispetinde Rabbine yaklaşmış, esma-i ilâhînin tecellilerine mazhar olmuş olur. Böylece o da, öbür varlıklar gibi üzerin düşen kulluk vazifesini bu şuur içerisinde ifa eder. Biiznillah!

İnsan diğer varlıklar gibi değildir. Varlığının değeri nispetinde vazifesi ağır ve ciddidir. İnsanlar ve cinler dışında hiçbir varlık imtihan olma durumunda olmadıkları için vazifelerini yapmalarına engel olacak nefisleri de yoktur.

İnsanlarda da yine Yüce Allah, halk ettiği, Hayy ismi ile hayatiyet bahşettiği kullarından kendisini bilmelerini, bilip bunca ihsanına karşı minnettar olup şükretmelerini talep ediyor. İnsan ki, üzerinde Mevlâ'nın pek çok lütufları, ihsanları mevcuttur. Üzerinde cebren verilmiş pek çok esma-i ilâhînin tecellileri bulunmakla beraber, fitratında derc edilmiş, ondan beklenen kemâle ulaştıracak ve dünya ve ukbasına yararlı olup iki cihan saadetini erdirecek pek çok esma-i ilâhînin tecellilerini kesben (kazanarak) üzerine çekebilecek istidad ve kabiliyettendir. Bu üstünlük, yani böyle bir istidadı Mevlâ yalnız insana lutfetmiştir.

Şurası bir gerçek ki, bu istidadlar değerlendirilip hakkı gözetilmez, çar çur edilirse o zaman da sorumluluğu büyük olacaktır.

İnsanın bir cismî bir de ruhî yönü vardır. Bilindiği gibi biri zâhir, biri bâtın veya biri dünyaya diğeri ukbaya bakan yönleri diyebileceğimiz iki şeyden müteşekkildir. Konumuz

² Casiye:13

³ Nahl:12

⁴ Hac:36

⁵ Yasin:72-73

⁶ Zariyat:56

olan esma-i ilâhîden Hayy ve Kayyum ism-i şerifleri de insanın hem maddesiyle hem de mânâ âlemiyle irtibatlıdır. Şöyle ki:

Nebat ve hayvanatta bu isimlerin tecellisini bir nebze görmeye çalıştık. Gördüğümüz kadarıyla nebatat, hayvanat ve kâinattaki cümle gezegenler vs., Yüce Mevlâ'nın Hayy ismi ile hayat bulmuş cümle varlıklardaki hayatın devamı, akışı, idare edilmişleri, her varlığın kendine has vazifelerini ifa edilmişleri, bir ahenk içinde hayat sahiplerinin hayatını sürdürmeleri ki, işte bu muhteşem sarayın Hâlık'ını, Sâni'ini, Zülcelâl'in Kayyumiyetini ilan eder. Her şey, bozulmadan, hiç şaşırmadan, birbirleriyle çarpışmadan vazifesini yapıyor. Nasıl da düzenle, nizamla idare ediliyorlar!

Ya insan?

Birazcık düşünse! Üzerindeki esma-i ilâhînin tecellilerini.

Allah cümle ehl-i imana, bizlere de feraset ihsan eylesin. Âmin.

Fitratlara konan, peşinen verilen nimetleri bir düşünsek ki, hepsinin esma-i ilâhînin tecellileri olmasıyla beraber yine Hayy ismi ile hayat bulan bunca aza ve cevahirimizin Kayyum ism-i şerifi ile de idare olduklarını göreceğiz. Mesela Basîr ism-i şerifinin tecellisi ile gören göz, Kayyum ism-i şerifi ile idare edilip Hayy ism-i ile de hayatini devam ettirir. Buna kıyasla cümle azalarımıza Hayy ismi ile hayat bahşedilmiş, Kayyum ismi ile de kendilerine has vazifelerini yürütmeleri sağlanmıştır. İnsanın kolundan Kayyum ismi çekilse o kol vazifesini yapamaz, felç olur, gözden Kayyum ismi çekilse göz görmez olur. Demek ki Basîr ismi de onunla beraber çekilir. Çünkü gözdeki hücreler çalışmayı durdurmuştur. Beyin dediğimiz o muazzam sanat-ı ilâhî ki, orada da durum aynıdır, iç organlarda da. Akciğerlerin, karaciğerin, bağırsakların, böbrek vs'nin çalışmaması gibi çeşitli arazlar mevcut. Kayyum isminin tecellisinin büsbütün kesildiği aza hiç çalışmaz, böyle durumlarda çoğu zaman telâfisi mümkün olmayan sakatlıklar husule geliyor. Fakat bu ismin tecellisi büsbütün kesilmemişse, o aza kısmen durmuştur fakat zayıf da olsa tecelli devam ettiği için arızalı durumdadır. Sebeplere yapışıp tedavi edilirse biiznillah oraya yine Kayyum ism-i şerifinin tecellisi kuvvetli yansır, insan sağlığına kavuşur.

Bunlar, cismimizle irtibatlı -zahiri- yönü ki, şu üzerimizdeki nimet-i uzmasını idraklerden aciz olduğumuzu düşünmek gerekir. Allah'ın kâinatta ve dolayısıyla bizim menfaatimize sunulan ve cismimizde rol alan, en küçük hücreden tutun da, bedenimizdeki iç ve dış bütün organlarımızda bu iki ism-i şerifi olan Hayy ve Kayyum isimlerinin ne denli yeri olduğunu düşünüp Rabbimize karşı engin bir saygıyla minnettar olup şükranlarımızı arz edelim.

Bu anlamaya çalıştığımız, anlayıp anlatmaya çalıştığımız, bu mevzuda bilinmesi gerekenin kürede bir zerresi bile değildir. Bu konuyu bir misalle yorumlayacak olursak:

Bir araba kullanılmaya hazır, her şeyi tam olsa da çalışıp yararlanılabilmesi için anahtar veya anahtarın yerini tutacak bir alete lüzum var, aksi halde sanki ruhsuz bir ceset gibi bir işe yaramaz. Bir fabrika düşünelim, her türlü teçizatı tamam fakat çalışmasını başlatmak için gerekli olan şeyler var. İşte o sırlı olan şifre bilinip devreye girmezse fabrika çalışmaz. Onca teçizat da sükût eder, kalır.

Koskoca galaksiler dönüyor; birbirlerine çarpmadan ve kendi yörüngelerinden mm. şaşmadan. Tüm bu esrarengiz hadiseler Yüce Mevlâ'nın sıfat-ı uzmasının, esma-i ilâhîsinin cilveleridir.

Hayy ve Kayyum esmasının kâinatta ve cümle canlılarda rolü sınırsızdır. Bu konu ile ilgili bir de manevî durumumuza bakalım. Şöyle ki;

Her nebat kendine has bir çekirdek veya tohumdan neşet ediyor. Görünüşte cansız gibi olan tohum, toprağın bağına atılınca hayat buluyor, başta da anlatıldığı gibi pek çok çeşit nimet olarak yararımıza sunuluyor. Aynen bunun gibi alınıp verilen nefesler de tohum mahiyetindedir. O nefesleri alıp verdiğimiz süre içerisinde; hâlen, kâlen, fiilen, kalben, fikren, amelen ne halde idik?

İşte ibadet ve taatler, dünya kürresinden ukba yamaçlarına atılan tohumlar misalidir.

Kur'an-ı Kerîm'deki muhtelif ayetlerden, Efendimiz (s.a.v)'in nurlu mesajlarından anlıyoruz ki, bu dünya ahiretin tarlası mesabesindedir. Öyleyse ukba âleminde esma-ül hüsnâ tüm canlılığı ile tecelli edecek, ukba adına atılan her tohum kendi cinsine göre Hayy ism-i şerifi ile hayat bulup, Kayyum ism-i şerifi ile diri, canlı, en güzel bir şekilde, ahirette oraya has bir keyfiyetle karşımıza çıkıp bütün ihtiyaçlarımıza cevap verecektir.

Kur'an-ı Kerim'de ve çeşitli hadislerde ekseri amellerin nasıl bir surete dönüşeceği haberleri veriliyor. Bunlardan anladıkları mefhumları da, âlimler bize açıklıyorlar. Meselâ namaz için: Kabirde gına (zenginlik, yeterlik) ve ziya, sıratı nur ve Burak, cehennemden berat, cennete girmeye vize, mizanda yüz aklığı vs. gibi.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki; Mevlâ, cennetin ve cehennemin tohumlarının neler olduğunu bildirmiş. Her bir günah da, o günahı işlerken alınıp verilen nefeslerin sahibi için ahirette cehennem yakasına atılan tohumlardır ki, Mevlâ'nın takdir ettiği şekilde, oraya has keyfiyette zuhur edip hayat bulacak ve sahibine azab olarak takdim edilecek. Allah u âlem (Allah daha iyi bilir) esma-ül hüsnâ orada da duruma göre tecelli edecek. Hayy ve Kayyum gibi esma-i ilâhî, hem ehl-i cennete, hem ehl-i cehenneme, hem cennet yurduna, hem cehennem yurduna tecellisini devam ettirecek.

Çünkü cennette tam bir nizam ve ihtişamıyla capcanlı bir hayat olduğu, pek çok esma-i ilahinin –Hayy, Kayyum, Rezzak, Selâm, Nur, Kerîm, Rahîm, Râfi', Aziz, Vedud, Velî, Bârî, Basîr, Semî', Alîm, Bedî' Cemîl vs. gibi- tecellisi ile Yüce Mevlâ'nın cümle güzelliği zuhur ettireceği, esma-i ilâhîsinin cennete has tecellisi ile nimet-i uzmasına has, dost kullarına ihsanlarda bulunarak vaadini yerine getireceği gibi; dünyada iken cehennemi tercih eden ve bir ömür isyan, tuğyan, nankörlük, küfür ve zulümlerle cehenneme tohum atan kullara da Kahhar, Celâl, Hâfid, Kâbid, Müzil (zelil eden) gibi isimlerinin tecellileriyle o âlemin keyfiyetine ve hak ettiklerine göre muamele edeceği muhakkaktır. Cehennemliklerin durumuna düşmekten Rabb'ül alemin'e sığınırız.

"...Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir." ⁷

Velhasıl her nefes sahibinin karşısına hay ve kaim olarak zuhur edecek çeşitli suretlerde toprağa atılan her cins tohum, zamanı gelip hâsılat elde edileceği gibi, bu ism-i şerifler ahiret namına yerlerini alıp belki oraya has bir keyfiyetle daha canlı, daha zinde bir hâsılat olmasını sağlayacak ve kişi çok defa farkında bile olmadan attığı iyi veya kötü, hayır veya şer, nur veya zulmet, zakkum veya cennet nimetleri, cennet huri ve gılmanları veya cehennem zebanileri vs. olarak bütün canlılığı ile yaptıklarının mukabilini karşısında bulacaktır.

Demek ki her nefes, Hayy ve Kayyum esma-i ilahisinin tecellisine mazhardır. Cenab-ı Hakk, kendini bizzat bu isimleriyle "Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O Hayy'dir, Kayyum'dur." ⁸ diyerek Ayet'el Kürsî'de tanıtır. Bu ayet-i kerîmenin mânâsı çok büyüktür. Yüce Allah bu ayette kendinin büyüklüğünü, azametini bildir. Arz ve semanın yedi kudretinde olduğunu, Kürsî'nin, bütün âlemleri, yedi kat göğü, yedi kat yeri ve sayısız âlemleri içine aldığı ve her şeyi Kayyumiyeti ile tutup idare ettiğini ilan eder.

Ya Hayy Ya Kayyum Ya Ze'l Celâli ve'l ikrâm.

⁷ Yusuf:64

⁸ Bakara:255